

viatges

Israel,

Un cop va esclatar una bomba
al costat d'una carnisseria:
la carn esquarterada
va ser esquarterada un altre cop,
però ja sense dolor,
gairebé sense sang.

Iehuda Amikhai

vivències de dos anys

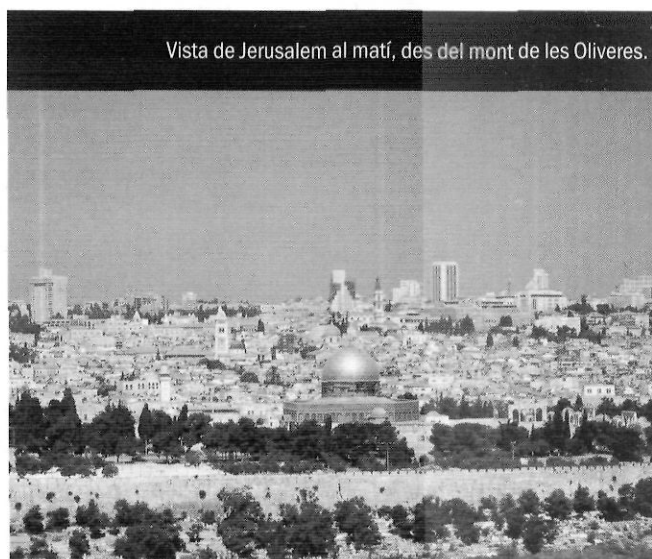
M.Carme **Renedo** — La meua primera visita a Israel es va produir l'estiu de 2000 per participar en un congrés internacional de bibliotecaris a Jerusalem. Els meus primers records són de passejades al capvespre per la vella ciutat de Jerusalem, i un cap de setmana ben aprofitat visitant Nablús, Hebrón, Sebastiya... Més que per Israel, potser vaig deixar-me captivar per Palestina.

Dos mesos més tard em decidia a presentar-me a una plaça de bibliotecari de l'Administració espanyola a Tel Aviv. Ja havia començat la segona Intifada.

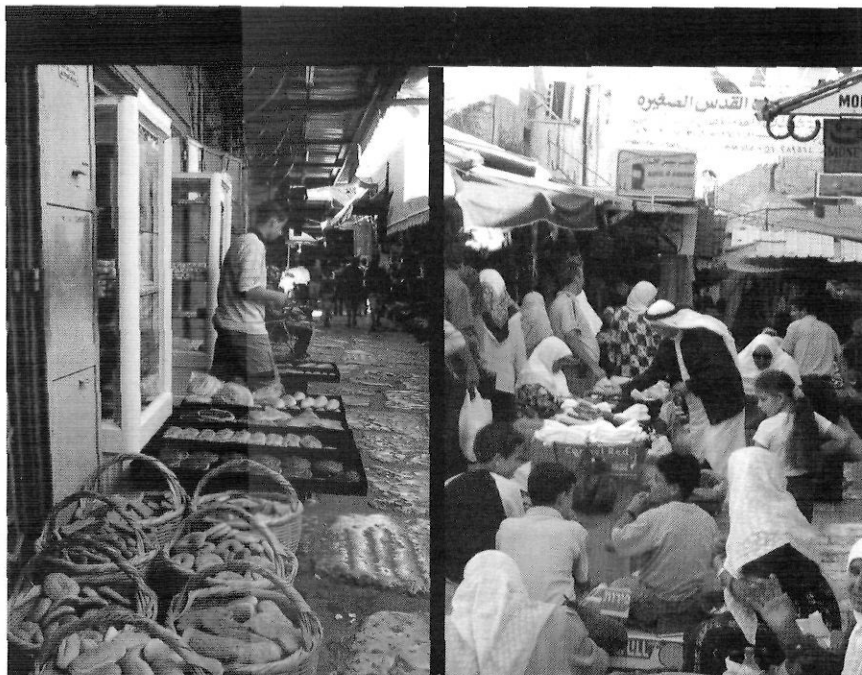
Jerusalem

El nom evoca si et plau per força la primera vegada que vaig visitar aquest país l'estiu del 2000. Són imatges dels vells carrerons de Jerusalem, plens de turistes i pelegrins, del barri àrab. En aquell laberint els colors, les olors, els sorolls donen fe del microcosmos vital d'aquella comunitat: nens jugant, grups de mares vigilant el joc dels infants mentre xerren, parades al carrer, homes que se saluden besant-se i duent-se la mà al pit... La vitalitat del barri àrab contrasta amb l'ambient del barri veí, el jueu, on tot és més net i més buit, on la gent va vestida de fosc, la mainada és molt pàl·lida i els vianants es mouen de pressa i gairebé de puntetes, en silenci o parlant baixet.

Aquella primera imatge pot semblar una caricatura, un record un pèl esperpèntic, de la vella Jerusalem emmurallada.

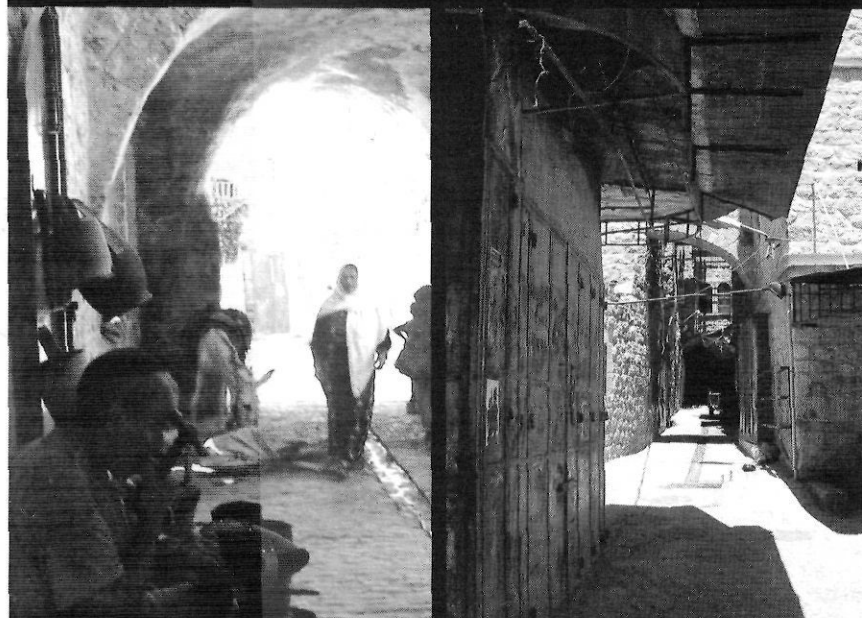

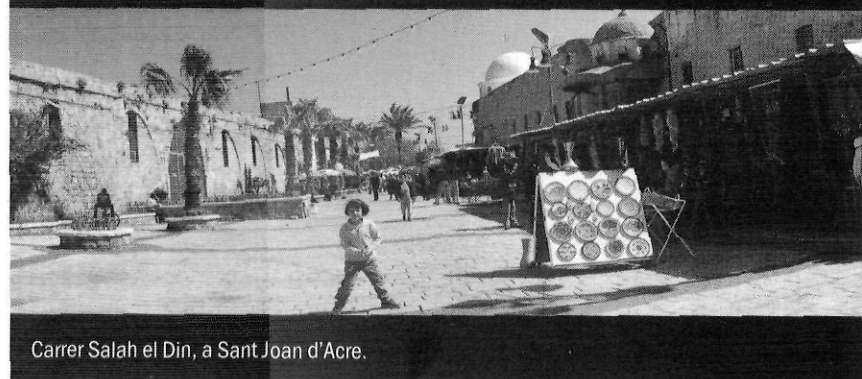
Fleca en un carreró del barri àrab de Jerusalem.

Mercat àrab a Jerusalem, passada la porta de Damasc.

El vell Hebron l'any 2000, el pols de la vida al mercat.

El vell Hebron l'any 2003. Per entrar a la ciutat vella cal passar un control militar. Al que fou el mercat, només portes tancades.

Carrer Salah el Din, a Sant Joan d'Acre.

D'aleshores ençà hi he anat sovint, a Jerusalem. I aquella dualitat observada en el primer viatge s'ha anat enriquint amb nous matisos i noves anècdotes: nens jueus passejant amb escorta, jueus ortodoxos protegits per la policia passejant provocadorament –impunement– pel barri àrab mentre canten cançons vindicatives del regal diví d'Israel als hebreus, el pas barrat als no musulmans a l'esplanada de les mesquites des del greuge de Sharon... i durant aquests dos anys, una ciutat sense turistes, sense cues ni aglomeracions.

El vell Jerusalem és gairebé tan complex i ric com tot el Pròxim Orient: les juxtaposicions dels barris àrab, cristià, armeni i jueu, la barreja de gentes de diferent origen pels carrers i la presència de càmeres d'observació i d'elements militars dissuasius són un bon exemple de la tensió que es respira per aquelles terres. I en la limitada superfície del vell Jerusalem, tants móns superposats com vulgüeu: a tocar del Sant Sepulcre, la mesquita d'Omar; gires un revolt del barri àrab i hi trobes un control militar que t'anuncia el pas al Mur de les Lamentacions; tot just traspases la meravellosa Porta de Damasc i t'endinses al món de les mil i una nits, trobes una gran bandera amb l'estrella de David que t'assenyala una de les darreres adquisicions privades del primer ministre israelià... La descripció d'Italo Calvino de la invisible Zaira escau a Jerusalem: «la ciutat no diu el seu passat, el conté com les línies d'una mà, escrit a les cantonades dels carrers, a les reixes de les finestres, en els passamans de les escales, [...] cada segment solcat ell mateix per raspadures, osques, incisions, canonades».

Hi ha un Jerusalem de la vida, que es reflecteix en les cares arrugades de la gent gran, en el tràfec i el joc de la mainada, en els homes que fumem una pipa d'aigua i juguen al backgammon al carrer, però també hi ha un Jerusalem de la pedra, aquesta pedra regada durant anys i panys amb el dolor i la sang dels habitants de Palestina. Ambdues ciutats, la de la vida i la de la pedra, estan intrínsecament unides.

Diuen que Déu donà nou desenes parts de bellesa a Jerusalem i en repartí la darrera arreu del món. Diuen que Déu donà nou desenes parts de dolor a Jerusalem i en repartí la darrera arreu del món. No m'estranyaria que fos veritat.

He tingut la sort de veure al matí el vell Jerusalem des del mont de les Oliveres quan el sol surt i va desvelant les ombres i les formes. M'ha agradat fruir del vell Jerusalem en el pas de les estacions, redescobrint-lo a les diferents hores del dia, des de diferents alçades i punts: des del mont Scopus, enfilant-me a les terrasses de les cases en pondre's el sol, des del peu de la mesquita d'Al-Aqsa, des dels magnífics jardins de l'Hotel King David.

Potser el que més trobo a faltar, ara mateix, és la proximitat de Jerusalem. Trobo a faltar el gest familiar d'estirar la mà i recuperar-la.

Tel Aviv i Jaffa

Hem viscut a la ciutat més rabiosament moderna d'Israel, un lloc de «pecat» des del punt de vista jueu ortodox, però —o precisament per això— un lloc ideal per viure.

Tel Aviv és una ciutat moderna, nova, franca, no sotmesa al pes asfixiant de la religió. Tel Aviv viu oberta al Mediterrani —quatre quilòmetres de costa, la majoria de platja—, i tot i que la primera impressió és de deixadesa, és una ciutat que captiva per la seva desimboltura, per la frescor, per l'espontaneïtat i pel cosmopolitisme.

Els seus edificis Bauhaus, la majoria necessitats d'una capa de pintura, que semblen fets i deixats estar, acostumem tanmateix a ser molt confortables i càlids a l'interior.

És aquí on hem fet la nostra vida, en una ciutat que és un conglomerat de diversitat: el ventall d'origens i cultures dels jueus arribats de qualsevol racó del món es juxtaposa a la idiosincràsia dels *sabres* (els jueus que ja han nascut al modern estat d'Israel) i a la presència dels àrabs que encara donen caràcter al barri de Jaffa. Assaoneu-ho amb el superestrat passatger del personal diplomàtic i de servei de

Façana marítima de Tel Aviv.

Fortalesa de la Masada, símbol de la resisitència, amb la mar Morta al fons.

Mesquita del Mar i les roques d'Andròmeda al fons, prop del port de Jaffa.

Per saber més i des d'una perspectiva sovint inèdita

- www.haaretzdaily.com
(Diari israelià en la seva versió en anglès)
- www.refuz.org.il/?thr=mfw
(L'objecció de consciència no és un dret reconegut. Hi ha militars a la presó)
- www.idf.il
(Web oficial de les forces armades d'Israel)
- www.ariga.com/dialog
(Fomenta el diàleg entre palestins i israelians, entre àrabs i jueus)
- <http://www.peacenow.org.il/Englisch.asp?Redirect=2>
(Gush Shalom o Peace Now és un moviment que aglutina associacions israelianes per a la pau)
- <http://otherisrael.home.igc.org>
(Un altre exemple del moviment israelià per la pau)
- <http://www.sodepaz.org/palestina/>
- www.passia.org
(Societat acadèmica palestina per a l'estudi d'affers internacionals, inclou mapes històrics de la zona de molt interès)
- <http://electronicintifada.net>
(La Intifada des del punt de vista palestí)
- <http://www.nodo50.org/mujeresred/mdn-israel.html>
(Entrevista amb Hagar Roublev, activista israeliana i iniciadora de l'Associació Dones de Negre)
- <http://www.newprofile.org/default.asp?language=en>
(We want a fundamentally changed education system, for a truly democratic civic education, teaching the practice of peace and conflict resolution, rather than training children to enlist and accept warfare).
- www.palestinemonitor.org/index.html
(S'autonomenen la «veu de la societat civil palestina»)
- www.j-c-w.org/espanol.htm
(Associació de dones palestines. Pàgina en espanyol)
- www.heskem.org.il
(sobre els Acords de Ginebra, l'anomenat nou full de ruta)

les ambaixades: europeus, africans, americans del nord i del sud...

Ben premeditadament vam triar el barri de Jaffa (o Jaffo) per viure. La decisió va venir determinada perquè és una de les zones més boniques de la ciutat però també perquè la vida entre els àrabs ens era més fàcil; la pràctica de les religions cristiana i musulmana ens alliberava de la imposició de preservar el sàbat i les altres festes religioses jueves; el nostre anglès de principiants ens delatava com a no-jueus i inspirava simpatia. També ens va decidir la troballa del complex residencial on vam llogar l'apartament: una gàbia d'or, amb seguretat privada i amb totes les comoditats (piscina, sauna, gimnàs, cafeteria-restaurant...), cosa que permetia que els nens anessin al seu aire a les tardes, mentre jo era a treballar.

Viure a Jaffa no volia dir només que podíem comprar al mercat, a la fleca, al *súper* o a la fruiteria tots els dies de la setmana i gairebé a totes les hores del dia, sinó que ens podíem oblidar de festes com les de Pasqua, quan és impossible trobar als supermercats res que contingui llevat, o com la del Yom Kippur (el dia del perdó), en què no és permès circular en cotxe.

Cada maquí, anàvem de Jaffa al barri de Neve Zedek, un altre dels barris amb més caràcter de la ciutat, un barri de cases baixes, d'estil àrab, reconstruïdes amb luxe i gust. Allà hi ha l'École Marc Chagall, l'escola francesa on els nostres fills han estudiat dos cursos de la primària. Després de deixar-los, un cop els veia traspasar la porta del pati sota la mirada del guarda de seguretat —armat, evidentment—, enfilava cap al centre de la ciutat, on hi ha la seu de l'Institut Cervantes, a més de botigues, centres comercials, bancs, oficines de canvi... Al migdia calia repetir el camí, a la inversa.

Totes les escoles d'Israel tenen jornada lectiva entre les 8 del matí i la 1 del migdia. A la tarda, sense escola, doncs, els nens o bé havien quedat a casa d'algun amic, o el rebien a casa, o bé m'acompanyaven en el cotxe o a peu, tot passejant, cap a l'Institut Cervantes. Si hi anàvem a peu, tení-

em més d'una hora de camí i un bon tros resseguint la línia costanera. Aquests passeigs constitueixen un dels privilegis de viure en una ciutat que es bolca cap al Mediterrani. En tots els sentits, Tel Aviv mira a ponent i dóna l'esquena a tot el que significa Jerusalem.

El paisatge

Els cap de setmana els teníem a l'europea, amb la prerrogativa de no treballar en diumenge: el dissabte, per mandrejar o quedar amb els amics (la majoria espanyols o de la colònia francòfona i pocs i ben triats israelians) i el diumenge, com a dia feiner, era una oportunitat memorable per explorar el país. Cesarea, Sant Joan d'Acre, Natzaret, Tiberíades, els Alts del Golan, Jerusalem, la mar Morta, Jericó, Betlem, el desert de Neguev, ciutats nabatees o romanes, Massada... o escapades a països veïns, Jordània especialment, però també al Sinai.

Israel i els seus paisatges –fins i tot els topònims– formen part de la pàtria infantil dels que hem estat educats en la tradició cristiana. Aquestes excursions van suposar per a nosaltres, els adults, la recuperació de tantes llegendes com havíem estat capaços d'assimilar de petits: a Ashkelon hi retrobàvem Samsó; a Betlem el naixement (i descobríem que els pessebres de tants anys no tenien cap semblança amb el territori real); a Jericó la figura del vell Zaqueu enfilada al sicòmor; a Tiberíades, la barca i la casa de Sant Pere,... Com la mateixa Jerusalem, cada pam del país era una redescoberta del territori que ja poblava la nostra memòria.

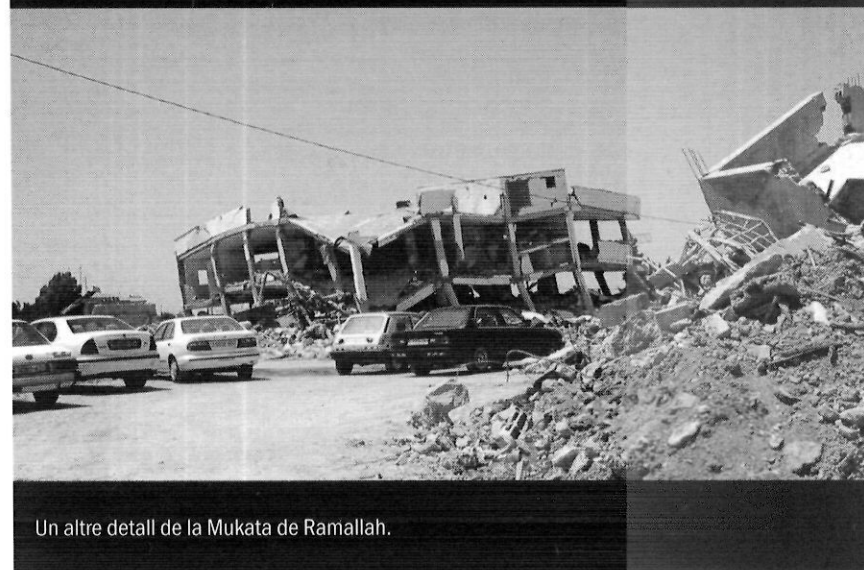
A Palestina, als territoris ocupats (que els israelians anomenen eufemísticament «els territoris»), només sortides amb els nens a les zones relativament «segures»: Jericó i Betlem i sempre vigilant que no estiguessin tancades com a represàlia per algun atemptat. Les escapades a Hebron i Ramallah les vaig haver de deixar per a l'estiu, quan la família era a Girona ja de vacances.

Control militar per accedir a Betlem.

MVM a la Mukata de Ramallah.

Un altre detall de la Mukata de Ramallah.

Jaffa des del passeig de Tel Aviv.

M'agradaria tornar-hi

Jo he estat a Israel i ara us diré què he fet. Primer vaig anar amb avió amb la mama i l'àvia i la gosseta i a l'avió m'hi vaig estar quatre hores. Al cap d'un mes i mig van venir el meu germà i el meu pare i l'àvia ja havia tornat.

Amb l'àvia anàvem molt a passeig. Tel Aviv és molt gran i maca. Un dia ens vam perdre i sort que vam trobar algú que parlava espanyol!

La gent parlava hebreu, alguns àrab, anglès i també n'hi havia que parlaven rus, espanyol i francès. A Israel es parlen moltes llengües!

Quan vaig arribar a Israel tenia 6 anys.

La mama em va regalar un diari. Vaig escriure: *M'ha caigut una dent. M'ha picat una medusa. M'ha caigut una altra dent. M'ha picat una altra medusa.* Això va ser el primer estiu.

Vam fer moltes excursions. Vam anar a Jerusalem moltes vegades i a Betlem una vegada només, perquè hi havia guerra.

A l'escola ens van ensenyar a posar-nos màscares per les bombes de gas, ens ensenyaven a beure aigua amb la màscara, però no s'hi podia menjar. Al refugi de casa hi teníem 4 màscares però jo estava preocupada perquè teníem la gossa i jo volia que la mama comprés una màscara de forma de gossos. Al final no van tirar cap bomba.

Em va agradar molt viure allà perquè vaig fer molts d'amics; al col·le només hi anava al matí; no plovia gaire; vaig aprendre una mica d'hebreu anant a classes; feien un pa molt bo que es deia pita; la Mira (la senyora que feia la neteja a casa i que ens cuidava quan els pares no hi eren, tenia els cabells vermells i parlava rus i ens enteníem amb gestos) ens feia *blintxes* (o sigui, *crêpes*).

M'agradaria tornar-hi quan jo sigui gran.

Irene Planas Renedo, 8 anys (quasi 9)

Revisitar Hebron va ser especialment dolorós. Hebron. L'any 2000 hi vaig anar amb dos companys bibliotecaris. Vam visitar la Tomba dels Patriarques o mesquita d'Abraham i el mercat. Un mercat, el *souq*, que em va fer una impressió molt forta, tot i que ja al Marroc havia vist mercats d'aquest caràcter: els colors, el xivarri, el moviment (carretons, bicicletes, ases circulant enmig de la gentada), les parades (les verdures i fruites mediterrànies, les espècies, la carn, el cap del bestiar amb la llengua fora...). Per arribar a Hebron, havíem fet molt de camí sota un cel enlluernador i a banda i banda de la carretera una terra tan erma que semblava inexplicable d'on podien sortir tants tresors agrícoles. Hebron l'any 2003 era el mateix Hebron, però el mercat ja no existia i als carrers només sentíem les nostres pròpies passes, les passes del únics que havíem estat autoritzats a sobrepassar el *check point*, el control militar. Com a l'any 2000, les banderes d'Israel onejaven sobre una illa d'edificis: la colònia de 400 colons que estan protegits per 2.000 soldats. I aquí i allà, marques d'armes de foc a les portes tancades de les parades del que va ser el mercat. I el silenci.

El conflicte i la gent

Vivint entre els jueus em vaig adonar com sovint les percepcions són enganyses. Quan el poble jueu deixa de ser una abstracció i es pot donar nom i fesomia a les persones –Nathalie, Corina, Deborah, Avraham, Ori, Mira, Shàlom, Dalia...–, resulta més difícil parlar en temes genèrics. Després de compartir tantes hores de conversa, de fer-nos copartípcis de tants temors, hem après moltes coses. Potser el que més ens ha colpit és veure com el dolor es transmet d'una generació a la següent i com ningú no pot espolsar-se'l de les espatlles tot i voler-ho. Hem acabat sovint establint corrents d'empatia racionals i emocionals.

La societat israeliana és una societat complexa: jueus, però també àrabs (aquells palestins que no van voler marxar o que no van cedir a les pressions). D'entre els jueus, orígens dis-

tints (azkhenazís, sefardites, russos, iemenites...), sensibilitats distintes, llengües i cultures dispars.

El mínim comú denominador és el pes de la seva història com a poble i la cultura jueva comuna. La manera en què cadascun d'ells du el passat a l'esquena, i la manera de viure i concebre el present és personal i intransferible.

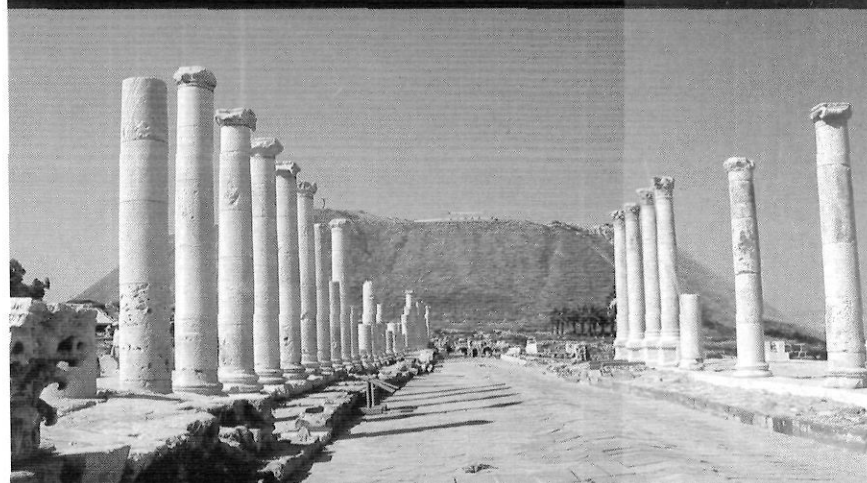
Si la Dàlia o l'Avraham representen el sionisme laic que va arribar jove i s'ha anat endurint amb el pas dels anys, la Corina, la Nathalie i l'Orí representen l'esquerra laica, inconformista i molt crítica amb la percepció europea del conflicte i el paper d'Europa en la seva resolució. Cadascun d'ells, emperò, és un món. Abans d'anar a viure a Israel, em van avisar: «on tinguis dos jueus, tindràs tres opinions». Ha estat exactament així.

El més grans s'han tancat en la intolerància («als palestins, ni aigua») o en una posició escèptica i distant («tu ets bona persona però ets jove, no has estat aquí tots aquests anys i això no ho pots entendre»). Els més joves mantenen una honradesa intel·lectual meritòria malgrat la pressió d'una societat tan militaritzada i necessitada de la cohesió interna que manca. Tanmateix, els nostres clixés europeus es desmunten una i altra vegada: els amics israelians d'esquerra (votants de Meretz, un dels partits més esquerranosos, per entendre'ns), no dubten a anar armats i no poden comprendre que considerem una descortesia (?) que entrin a casa nostra amb la pistola penjada de la cintura. També a la biblioteca, amb gent ben diversa, hem tingut discussions per la presència d'armes.

També, és clar, hem conegut els que ens negaven el dret d'opinió per no ser jueus; hem topat amb jueus ortodoxos; hem conegut gent que patia profundament per la violència exercida, en nom seu, per Israel contra els palestins, però també per la violència que el binomi estat-religió exerceix contra els seus ciutadans. Em pregunto de quina naturalesa deu ser aquesta violència per transformar la possible resignació en un nihilisme malaltís, sense voluntat i sense desig.

Detall de capitell de Bet She'an, una de les ciutats de la Decapolis.

Cardus de Bet She'an.

Església bizantina a la ciutat nabatea d'En Avdat.

Finestra de l'estel al palau d'Hisham, a Jericó.

Petita entrevista amb en Marcel Planas

-Abans de marxar a Tel Aviv, quan els teus pares et van explicar que marxaríeu, ¿què vas pensar?

-«Ostres, no!», vaig pensar... Que jo aquí estava molt bé, que perdria de vista els meus amics durant molt de temps. No en tenia ganes.

◦Com t'imaginaves Israel?

-Un país molt destrossat, pobre, i amb molts atemptats.

-I com vas trobar Israel?

-Molt diferent. Hi ha llocs molt bonics, i no és pobre. És millor del que em pensava. El problema és que a les notícies de la tele només surt Palestina i Palestina sí que es pobla.

-I ara, en tornar, penses que valia la pena?

-Sí, perquè he après francès, he conegut molta gent i gent diferent, m'he banyat a la mar Morta i he vist peixos i tortugues al mar Roig...

-Què hi ha de la teva vida a Israel que t'agradaria tenir aquí? Què t'haguessis emportat cap a Girona?

El clima, l'hummus i la pita... ah!

m'hagués emportat la finestra d'estrella del palau de Jericó [es refereix al palau d'Isham]. Era una estrella de 6 puntes enorme, de pedra.

-Què t'agradaria que hagués estat diferent a Israel?

-No ho sé... potser que hagués pogut endur-me la bici i sortir amb els amics, com aquí. És clar que Tel Aviv és molt més gran que Girona i hi ha molts de cotxes i la gent sempre té por que hi hagi atemptats. I tampoc em va agradar que moltes de les amigues de la Irene eren molt pesades i cridaneres i es quedaven massa sovint a casa a dormir.

-Hi tornaries, si poguessis?

-Sí, però de vacances. Una de les amigues que vaig fer, l'Amanda, ara és a Brussel·les. L'Avinash, un altre amic, ha tomat cap al seu país, a les Illes Maurício. Un altre amic meu quan acabi el curs se'n va a viure per sempre més a Suïssa. Les millors amigues que va fer la Irene són una a Mèxic i l'altra a França. Aviat ja no n'hi haurà cap, dels nostres amics!

Els nostres coneixement rudimentaris d'hebreu actuaven de cuirassa i ens protegien de la pressió dels mitjans de comunicació. Els israelians, en canvi, i tant si són *sabres* com si han fet l'*alià* («l'ascensió» que suposa arribar a l'Estat d'Israel) tenen tots garantit un coneixement suficient de la llengua hebrea. Viuen sotmesos al bombardeig constant d'informació: detenció de palestins sospitosos; atemptats fallits; atemptats reeixits; explosius decomissos; incidents fronterers... No resulta fàcil ser jueu: senten que el món els és hostil, saben que els ha estat hostil i creuen que els serà sempre més hostil. Viuen en un territori petit, envoltat de països poc amistosos. Se senten insegurs i incompresos i sempre en el punt de mira de la comunitat internacional. Han de justificar contínuament l'existència del seu Estat i el projecte comú és poca cosa més que l'instint de supervivència.

Recordo que Mario, un periodista d'origen argentí, em deia que el conflicte entre l'estat laic i l'estat religiós es podria resoldre un dia democràticament, però que el conflicte amb els colons només tenia una sortida armada: la guerra civil. Aquest és el futur d'Israel per a Mario, el futur que ha d'arribar quan es resolgui el conflicte palestí.

Em ve a cap, també, el record de Mirta, israeliana d'origen uruguaià. Venia un cop a la setmana a la biblioteca per tornar llibres, vídeos i endur-se'n de nous. No volia novel·les ni pel·lícules «tristes»; res que fes referència al món jueu i res que li pogués recordar la història de l'Uruguai. Amb les setmanes, vam començar a parlar de literatura. Amb els mesos, es va badar la porta d'una molt petita intimitat. Les converses setmanals, gairebé sempre a partir de la novel·la que hi havia a la taula, entre nosaltres, em van permetre de fer preguntes sobre aspectes culturals que jo no entenia. Mirta va acceptar també els meus comentaris sobre les notícies polítiques d'actualitat. Responia sempre pausadament, com si li fos un treball fatigós, i m'il·lustrava l'explicació amb detalls de la seva història familiar. No

volia viure a Israel. Ara ja no. Però tampoc podia marxar-ne, ara ja no. Només esperava que la seva filla, amb els estudis que estava acabant, començés una nova vida a qualsevol lloc, no importava on.

Els altres israelians

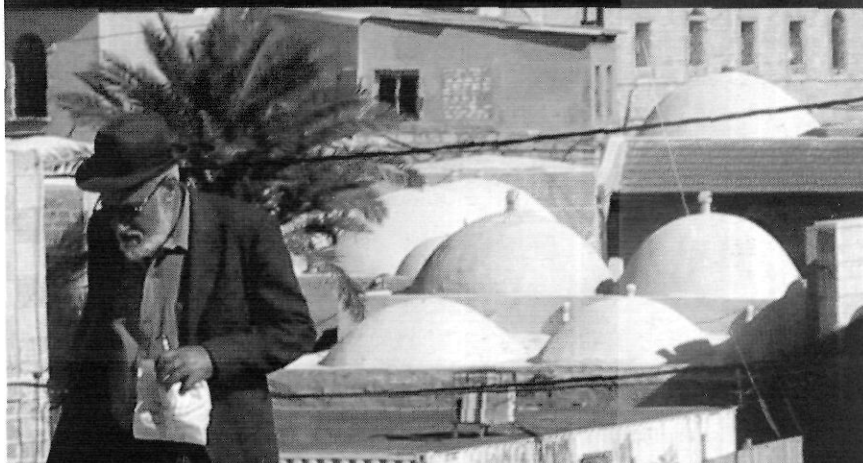
Dels israelians àrabs amb què vam tractar puc destriar dos noms: Peter i Maged. Ambdós eren veïns de Jaffa. El primer era de família catòlica, i practicant. El segon, Maged, de tradició islàmica i en els dos anys que vam passar al seu costat vam poder apreciar com radicalitzava, almenys externament, els seus plantejaments.

Peter parlava amb passió del conflicte i feia caure tot el pes de la responsabilitat en els jueus. Tot i tenir el passaport israelià (on es diu explícitament que és àrab i que és cristià), Peter coneix de primera mà els problemes i les contradiccions d'un Estat confessional: els seus fills estan exempts de fer el servei militar però no han pogut fer a Israel la carrera que han volgut perquè els àrabs tenen vedat l'accés a alguns estudis universitaris per «interès general de l'Estat». Un dels fills de Peter va haver d'anar a Espanya a estudiar informàtica i ara s'ha establert a València, on aviat es casarà. Tots ells saben dels escorcolls humiliants dels serveis de seguretat de l'aeroport (inspeccions, registres i interrogatoris dels quals els jueus ortodoxos n'estan absolutament exclosos). Per a Peter, em sembla, el fet de poder tenir un fill allunyat d'Israel és l'esperança que si les coses empitjoren la seva família pot tenir una sortida.

Maged, en canvi, era molt més discret en els seus comentaris. Escoltava les opinions dels estrangers i sovint treia ferro a les crítiques esmolades. Com Peter, parlava l'àrab amb la seva família, però amb els amics sovint es passava a l'hebreu. Per a nosaltres, era xocant que el fet lingüístic no fos un element nacionalista o diferenciador. Una vegada més, els clixés no ens funcionaven. Maged ja va néixer a l'estat d'Israel. És un jove orgullós de ser israelià. La seva dona treballa en una perruqueria i el dia que la vaig conèi-

Cementiri jueu al Mont de les Oliveres, a Jerusalem, el més gran i antic del món, on primer ressuscitaran els morts quan arribi el Mesies.

Cúpules d'una mesquita, al barri de Jaffa.

Un dels habituals controls militars, aquest cop a Ramallah.

xer, l'estiu de 2001, anava vestida amb texans i una samarreta força ajustada i estrident. La darrera vegada que la vaig veure va ser per dir-li adéu. Portava un vestit llarg i el mocador tapant-li els rínxols que donava testimoni de la seva fe. Estava encinta del seu tercer fill.

La tornada a casa

Dos anys han estat massa poc temps: d'allò que tot just descobriem, ja ens n'estàvem acomiadant. Poques són les persones amb les quals hem pogut establir vincles perdurables, poquíssims els llocs que hem pogut visitar més d'una vegada.

Hem tornat a casa. Visitarem Israel tan sovint com puguem perquè l'hem deixat amb recança. Els amics israelians que han quedat allà potser també abandonaran el país per començar de nou a qualsevol altra banda. Sense ells, Israel no ens esperarà amb els braços tan oberts.

Jerusalem, emperò, continuarà allà i espero retrobar les partides de fitxes al carrer, l'olor de pa acabat de treure del forn o la multitud d'homes, vestits de blanc immaculat, sortint de la mesquita per l'oració dels divendres. Espero que el cel tingui la mateixa llum i la mateixa intensitat que serva la meua memòria, que de tant en tant tinguem *hanzim*, i amb aquest fenomen meteorològic m'arribi de nou l'olor i la sorra del desert i el cel es torni d'un color ataronjat impossible. Espero poder dinar a la taverna armènia prop de la torre de David, poder badar en el mercat àrab de la porta de Damasc, o sopar a la fresca al pati de l'American Colony.

Espero resseguir el passeig marítim de Tel Aviv i arribar a Jaffa, visitar el port vell i el parc. Des d'allà, veure la posta de sol si no m'animo a arribar caminant fins a les platges del municipi veí de Batyam.

Muñoz Molina no creu que els viatges ens converteixin en una altra persona distinta de la que som. Si ens enriqueixen és perquè ens alleugerim de nosaltres mateixos, de les nostres obligacions i del nostre passat. En viatjar, escriu Muñoz Molina, deixem d'estar condicionats per allò previsible

El barri jueu ortodox dins les muralles del vell Jerusalem.

i que es fonamenta en les nostres actuacions anteriors. «La parte más onerosa de nuestra identidad se sostiene sobre lo que los demás saben o piensan de nosotros. Nos miran y sabemos que saben y en silencio nos fuerzan a ser lo que esperan que seamos». Probablement té raó.

Viure com a foraster, com a estranger, sense la implicació absoluta i indestriable que experimentem en la nostra pròpia societat, és una experiència saludable. La vida en un nou país i potser encara més en un país com aquest que viu moments extraordinaris i que forma part, com deia, d'aquest imaginari col·lectiu construït a la infantesa, és un estímul poderós. Els nous llaços d'amistat, els vincles

que neixen de compartir les pors d'uns i les dels altres, de sentir teves humiliacions i les esperances —minúscules—, viure el dia a dia amb l'apassionament o la racionalitat pròpia de cadascú no és una experiència de la qual se'n pugui sortir indemne. Ho hem viscut des de fora, des de l'estranya consciència que ens situa extramurs (tot és aliè) però al mateix temps ens hem sentit coprotagonistes, coresponsables, víctimes també de tots els batecs de la vida en aquella societat. Tot és, a la fi, tan humà com nosaltres mateixos. En tot redescobrim, hem redescobert, una vegada i una altra, la nostra pròpia humanitat.

M. Carme Renedo